

Vergaderjaar 2000–2001

27 400 VI

Vaststelling van de begroting van de uitgaven en de ontvangsten van het Ministerie van Justitie (VI) voor het jaar 2001

Nr. 83

BRIEF VAN DE MINISTER VAN JUSTITIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 6 juli 2001

Op 6 juni 2000 heeft een aantal deskundigen zich tijdens een expertmeeting gebogen over de vraag of en in welke mate vrouwenbesnijdenis voorkomt in Nederland en op welke manier dit gebruik te bestrijden. Deze brief, waarmee uw Kamer het verslag van de expertmeeting als bijlage ontvangt¹, bevat een uiteenzetting van het vigerende Nederlandse beleid ten aanzien van de bestrijding van vrouwenbesnijdenis, en de verdere voorgenomen beleidsontwikkelingen, mede in relatie tot de aanbevelingen van de expertmeeting en het Meerjarenbeleidsplan emancipatie².

Na een korte schets van de aanleiding tot de expertmeeting, komen achtereenvolgens aan de orde:

1. in hoeverre vrouwenbesnijdenis voorkomt;
2. wat de wettelijke en tuchtrechtelijke mogelijkheden zijn om dit tegen te gaan;
3. wat er op het gebied van voorlichting en deskundigheidsbevordering gebeurt;
4. of vrouwenbesnijdenis grond voor politiek asiel oplevert, en
5. tot welke conclusies en vervolgbeleid een en ander aanleiding heeft gegeven.

Omdat een en ander de beleidsterreinen van diverse bewindslieden regardeert, zend ik u deze brief mede namens de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, de Minister van Buitenlandse Zaken, de Minister voor Grote Steden en Integratiebeleid en de Staatssecretaris van Justitie.

Aanleiding

Op 30 september 1999 heeft het Tweede Kamerlid Dittrich (D66) aan de regering gevraagd of er betrouwbare gegevens voorhanden zijn over de omvang van vrouwenbesnijdenis in Nederland (TK 1999–2000, Aangangsels, 284) In antwoord hierop is een onderzoek in het vooruitzicht gesteld dat inzicht zou moeten geven in de aard en omvang van deze problematiek.

¹ Ter inzage gelegd bij het Centraal Informatiepunt Tweede Kamer.

² TK 2000–2001, 27 061, nr. 3, p. 92.

Aanvankelijk was het de bedoeling dat het WODC een wetenschappelijk onderzoek zou gaan uitvoeren onder een representatief aantal Somaliërs. In de voorbereidingsfase van het onderzoek is hier van afgezien. Het onderwerp bleek nog met zoveel taboes omgeven dat het risico van onbetrouwbare antwoorden en de mate van non respons dusdanig groot zou zijn dat de gegevens niet bruikbaar zouden zijn, gesteld al dat er respondenten zouden kunnen worden gevonden. Het alternatief om onder Nederlandse personen en instellingen ervaringen en deskundigheden te meten zou ook geen harde gegevens kunnen genereren, omdat dergelijke informanten overwegend incidenteel of indirect op de hoogte raken van een voorgenomen of uitgevoerde besnijdenis.

Het beste alternatief om zoveel mogelijk informatie te verzamelen bleek een expertmeeting. Op 6 juni 2000 kwam een breed scala aan deskundigen (Somalische deskundigen, Nederlandse hulpverleners uit de gezondheidszorg, belangengroepen, het openbaar ministerie, beleids-experts) bijeen. De meeting werd geconcentreerd op de Somalische bevolkingsgroep, omdat deze bevolkingsgroep in Nederland de grootste is van de bevolkingsgroepen waarbij vrouwenbesnijdenis voorkomt. Bovendien is onder Somaliërs in Nederland inmiddels enige ervaring opgedaan met voorlichtings/bewustwordingsprojecten. Ook de Tweede Kamer heeft haar vragen over de omvang en de aard van de problematiek in Nederland expliciet gericht op de Somalische bevolking. Tijdens de expertmeeting is de problematiek vanuit verschillende invalshoeken besproken, en zijn er aanbevelingen gedaan over de wijze waarop vrouwenbesnijdenis zo goed mogelijk kan worden bestreden.

1. In hoeverre komt vrouwenbesnijdenis voor?

Op 17 december 1999 heeft de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties voor het derde opeenvolgende jaar een resolutie aanvaard over de bestrijding van traditionele praktijken die de gezondheid van vrouwen en meisjes schaden (A/RES/54/133). Hierin worden landen opgeroepen vrouwenbesnijdenis uit te bannen. Nederland heeft het initiatief genomen tot het indienen van deze resolutie en heeft zich bij de behandeling van deze resolutie zeer actief getoond. In 2000 heeft Nederland, bij de evaluatie van de uitvoering van het «Platform for Action», resultaat van de Vierde VN-Wereldvrouwenconferentie te Beijing in 1995, met succes gepleit voor prioriteitstelling van het voorkomen en bestrijden van geweld tegen vrouwen, waaronder uitdrukkelijk de preventie en bestrijding van schadelijke, traditionele praktijken zoals genitale verminking. Nederland ondersteunt in het kader van de nakoming van deze internationale afspraken het werk van speciale VN rapporteurs op dit terrein. Uit het ontwikkelingssamenwerkingsbudget draagt Nederland al jaren bij aan het programma van twee Afrikaanse netwerken, de Inter-African Committee on Traditional Practices Affecting the Health of Women and Children en de Research, Action and Information Network for the Bodily Integrity of Women. Beide netwerken staan zowel internationaal als in de regio Afrika bekend om hun specifieke deskundigheid op het terrein van voorlichting, bewustwording, training en deskundigheidsbevordering. Research, Action and Information Network for the Bodily Integrity of Women heeft daarnaast ervaring met specifieke programma's gericht op Afrikaanse migranten gemeenschappen in de VS, Nieuw-Zeeland, Australië en Scandinavië. In een aantal landen ondersteunen de Nederlandse ambassades eveneens initiatieven van vrouwenorganisaties die in lokale gemeenschappen bewustwordingsprocessen op gang brengen en de praktijk van vrouwenbesnijdenis ter discussie stellen. Dit geldt tevens voor reproductieve gezondheidsprogramma's waarin ook gericht aandacht wordt besteed aan voorlichting over de gezondheidsbedreigende gevolgen van vrouwenbesnijdenis.

Wereldwijd is vrouwenbesnijdenis gebruik in zo'n 28 Afrikaanse landen, op het Arabisch schiereiland en in enkele landen in Azië.

Uit internationaal onderzoek is bekend dat (vormen van) vrouwenbesnijdenis in landen als Egypte en Somalië veel voorkomt. Het ambtsbericht over Somalië van de minister van Buitenlandse Zaken van februari 2000 meldt dat naar schatting 95 tot 98% van de meisjes in Somalië wordt besneden. Het Women's International Network News (najaar 2000) meldt dat volgens recente demografische en gezondheidscijfers in Egypte 97% van de vrouwen is besneden. Dit wettigt het vermoeden dat deze traditie in Nederland nog sterk leeft onder bevolkingsgroepen die afkomstig zijn uit deze landen.

Nationale en internationale oproepen ten spijt, om gegevens beschikbaar te krijgen over de omvang van vrouwenbesnijdenis, blijkt het niet mogelijk betrouwbare data over het aantal gevallen van vrouwenbesnijdenis in Nederland te verkrijgen. Nederland staat in deze overigens niet alleen. Er zijn geen andere Westerse landen bekend waar het wel is gelukt harde gegevens boven tafel te krijgen.

Volgens CBS-gegevens bestaat de etnische populatie Somaliërs in Nederland per 1 januari 2000 uit 28 780 personen. Daarvan zijn er 13 000 vrouw, van wie 1 475 tussen 5 en 9 jaar en 1 280 tussen 10 en 14 jaar. Volgens het genoemde ambtsbericht vormen meisjes tussen 8 en 13 jaar de grootste risicogroep voor vrouwenbesnijdenis. Volgens mondelinge informatie uit Somalische kring vindt de ingreep nog voor het 10e jaar plaats. Het speelt zich af in de beslotenheid van families en is omgeven door taboes. Duidelijke feiten over personen die hun dochters in Nederland willen of hebben laten besnijden, of personen die zich aanbieden deze handeling te verrichten, zijn niet beschikbaar. Ook op de expertmeeting hebben de aanwezigen geen concrete voorvallen genoemd.

Evenmin is bekend in hoeverre in Nederland wonende personen afreizen naar het buitenland, bijvoorbeeld het land van herkomst, om aldaar de besnijdenis te laten uitvoeren. Ook kan niet betrouwbaar worden gepeild in hoeverre familie in het buitenland een rol speelt bij het uitvoeren – met of zonder medeweten van de ouders – van de ingreep op meisjes die bijvoorbeeld voor vakantie even terug zijn in het moederland.

Artsen hebben geen bevoegdheid om zonder directe medische aanleiding meisjes uit de risicogroep te controleren op het al dan niet besneden zijn en Nederlandse maatschappelijke hulpverleners krijgen geen of sociaal wenselijke antwoorden bij het bespreekbaar willen maken van dit onderwerp.

2. Wettelijke en tuchtrechtelijke maatregelen

Zoals reeds weergegeven in de beantwoording van de Kamervragen van 30 september 1999 is een vrouwenbesnijdenis die in Nederland wordt uitgevoerd strafbaar gesteld als opzettelijk of culpoos mishandeldingsdelict (artt. 300–309 en 436 Sr). Afzonderlijke strafbaarstelling van vrouwenbesnijdenis is daarmee niet nodig. Indien de ouders in Nederland feiten plegen die kunnen worden aangemerkt als deelneming (mededaderschap, uitlokking of medeplichtigheid) aan een in het buitenland uitgevoerde besnijdenis kunnen zij hiervoor in Nederland worden vervolgd. In dat geval is het niet van belang of besnijdenis naar het recht van het land waar deze wordt uitgevoerd al dan niet strafbaar is. Over het al dan niet vasthouden aan het vereiste van dubbele strafbaarstelling zij voor het overige verwezen naar het antwoord op recente kamervragen van de heer

Dittrich (brief van de minister van Justitie, d.d. 19 juni 2001, kenmerk 5104584/501/HS2).

Op grond van de Wet BIG (Wet beroepen in de individuele gezondheidszorg) kan het handelen van geneeskundigen die meewerken aan vrouwenbesnijdenis worden voorgelegd aan een tuchtcollege ter toetsing aan de tuchtnormen.

Hoewel het Wetboek van Strafrecht besnijdenis dus niet expliciet noemt, is vervolging mogelijk. In mogelijke gevallen van vrouwenbesnijdenis dient een gedegen onderzoek te worden ingesteld. Strafvervolging dient vooral plaats te vinden om een signaal af te geven dat dergelijke praktijken in Nederland niet getolereerd worden. Het accent bij de aanpak van vrouwenbesnijdenis moet echter in de eerste plaats liggen op preventie en voorlichting, zoals ook door het LOM samenwerkingsverband Vluchtelingen Organisaties Nederland (VON) en de Nederlandse afdeling van Defence for Children International wordt bepleit.

In 1993 heeft de Nederlandse regering een verklaring uitgebracht dat vrouwenbesnijdenis in Nederland niet is toegestaan. (Zie brief staatssecretaris van WVC aan TK d.d. 16 maart 1993, kenmerk GGB/HIZ/931 029). Daaropvolgend zijn er activiteiten ondernomen om voorlichtingsprojecten te ondersteunen, zowel in Nederland als in het buitenland, waarin dit standpunt wordt uitgedragen.

Juridische maatregelen om besnijdenis te voorkómen zijn in de praktijk moeilijk denkbaar. Het gaat hierbij immers in het algemeen niet om gezinnen die in het justitiële circuit (met name Raad voor de Kinderbescherming) bekend zijn. Een besnijdenis betreft, anders dan andere vormen van (kinder-)mishandeling, een eenmalige handeling waarvan de ouders in het algemeen menen dat die handeling wordt uitgevoerd in het belang van het desbetreffende kind. Wel kan de omgeving van een kind bij vermoedens van een op handen zijnde besnijdenis voor advies en informatie terecht bij een Advies- en meldpunt kindermishandeling (AMK). Het AMK kan vervolgens besluiten of adviseren om bijvoorbeeld een wijkverpleegkundige of huisarts te verzoeken extra aandacht en voorlichting aan dat gezin.

3. Voorlichting en deskundigheidsbevordering

Binnen de Somalische gemeenschap wordt de discussie over het voortzetten of afschaffen van de traditie van vrouwenbesnijdenis zeker ook gevoerd; zowel in Somalië zelf als in Nederland. Sinds de jaren tachtig is er in Somalië een reeks publicaties uitgegeven en zijn er wetenschappelijke onderzoeken verricht. Tussen 1987 en 1990 is in de grote steden in Somalië een intensieve campagne gevoerd ter uitroeiing van vrouwenbesnijdenis. Daarbij is veel gebruik gemaakt van de media. In 1998 is er in Mogadishu, de hoofdstad van Somalië, een internationaal congres over dit onderwerp gehouden, met als eindconclusie dat bewustwordingscampagnes moeten worden gevoerd in landen waar vrouwenbesnijdenis nog voorkomt.

In Nederland is door Somalische vluchtelingen het initiatief genomen om ook hier campagne te voeren. Door Vluchtelingen Organisaties Nederland (VON) is in 1993 een bewustwordingscampagne ter preventie van vrouwenbesnijdenis gestart. Dit heeft geleid tot het project «Haawa Tako» waarbij getrainde Somalische contactpersonen zelfhulpgroepen van Somalische vrouwen begeleidden. Dit project is door de Somalische zelforganisatie FSAN in 1996 voortgezet met een tweetalige voorlichtingscampagne «Bespaar uw dochter de pijn van besnijdenis». Volgens

opgaven van FSAN zal ongeveer 30% van de Somalische gemeenschap in Nederland met deze campagne bereikt zijn.

Tijdens de expertmeeting werd gepleit voor continuering van voorlichting, gespreid over een langere periode, ingebed in een breder kader aan voorlichtingsbijeenkomsten en verzorgd door mensen uit de eigen gemeenschap. Bij voorkeur zou die voorlichting al in een vroeg stadium moeten beginnen, bijvoorbeeld in de asielzoekerscentra waar de eerste opvang plaatsvindt. In zijn advies «Meisjesbesnijdenis, tussen preventie en repressie» (Utrecht, mei 2000) ziet VON het als een overheidstaak om ouders te informeren over de opvattingen die in dit land heersen over vrouwenbesnijdenis en de strafbaarheid van een dergelijke ingreep. De organisatie pleit voor voorlichting in eigen taal, adequate verwijzing naar gespecialiseerde instanties, training van hulpverleners en onderzoek tussen Europese en Afrikaanse landen. Indien noodzakelijk zijn volgens VON ook strafvervolgning en kindbeschermingsmaatregelen te overwegen.

Het beleid van de Nederlandse overheid sluit nauw aan bij de aanbevelingen van de expertmeeting. Zoals eerder opgemerkt raken de aanbevelingen de beleidsverantwoordelijkheid van verschillende ministeries. Het ministerie van VWS is onder andere verantwoordelijk voor de toegankelijkheid en de kwaliteit van de zorg. Vanuit deze verantwoordelijkheid heeft VWS sinds 1993, toen het kabinetsstandpunt inzake vrouwenbesnijdenis werd geformuleerd, haar beleid gericht op preventie van vrouwenbesnijdenis en verbetering van de hulpverlening aan besneden meisjes en vrouwen. Dit werd in 1993 geëffectueerd door de inrichting van een (tijdelijk) informatie- en consultatiepunt vrouwenbesnijdenis bij Pharos.

Gevolg gevend aan de wens van de Kamer (Kamervragen van het lid Dittrich, vraagnr. 2990008260, brief minister Borst aan de Tweede Kamer, d.d. 11 april 2000, VWS DBO-K-U-2059290), heeft de minister van VWS besloten de samenwerking tussen Pharos en FSAN op hetzelfde onderwerp opnieuw te subsidiëren voor een periode van twee jaar. In het nieuwe project staan centraal het bevorderen van communicatie binnen de Somalische gemeenschap middels voorlichting over het thema. Pharos zal hierbij gebruik maken van sleutelfiguren en vertrouwenspersonen uit de Somalische gemeenschap, die getraind zullen worden om de voorlichting uit te voeren. Ook zal in samenwerking met het Nationaal Instituut voor Gezondheidsbevordering en Ziektepreventie (NIGZ) worden geregeld dat voorlichting over vrouwenbesnijdenis structureel onderdeel wordt van de werkzaamheden van de voorlichters eigen taal en cultuur van de relevante bevolkingsgroepen.

De website «www.huiselijkgeweld.nl» zal informatie gaan bieden over de gevolgen van en het verbod op vrouwenbesnijdenis. Deze informatie zal hetzij rechtstreeks op deze website te vinden zijn, dan wel via een link. De informatie zal niet alleen in de Nederlandse taal maar ook in de eigen taal van de doelgroep worden gegeven. Tevens zal men via de site de weg kunnen vinden naar Pharos voor eventuele verdere informatie of naar Advies- en meldpunten kindermishandeling.

Naast rechtstreekse voorlichting aan de doelgroep zelf, dient de deskundigheid van de hulpverleners in de zorg te verbeteren. Hiertoe zal Pharos voorlichtingsmateriaal aanbieden aan beroepsgroepen in de zorg. Om de continuïteit van deze voorlichting te garanderen is door VWS als randvoorwaarde gesteld dat Pharos vrouwenbesnijdenis na de projectperiode structureel zal opnemen in het werkplan.

In 1994 is onder toezicht van de toenmalige Geneeskundige Hoofdinspectie een bulletin gepubliceerd met richtlijnen over hoe te handelen bij een vermoeden van een aanstaande besnijdenis en/of een recent uitgevoerde besnijdenis. De richtlijnen hebben als doel een praktische handleiding te zijn voor iedere hulpverlener die met vrouwenbesnijdenis wordt geconfronteerd. Hulpverleners van verschillende disciplines kunnen deze richtlijnen inbouwen in een eigen protocol terzake.

Voor zover valt na te gaan is dit tot op heden nog nauwelijks gebeurd. Gelet op de wenselijkheid van relevante protocollen voor beroepsbeoefenaren zal de Inspectie voor de Gezondheidszorg worden verzocht nogmaals dit punt onder de aandacht van de koepelorganisaties te brengen.

Als aanvulling op de lopende voorlichtingsprojecten kwam uit de expertmeeting de suggestie naar voren de bestaande informatie uit de landen van herkomst en opgedane expertise in andere Europese landen te evalueren, ten behoeve van breder georiënteerd voorlichtingsmateriaal. Pharos heeft toegezegd dit in het gecontinueerde project mee te nemen. Aanbevolen werd ook om het voorkomen en het bestrijden van vrouwenbesnijdenis structureel te integreren in het scholingsprogramma in de zorg, waarbij in eerste instantie begonnen zou kunnen worden met terugkomcursussen voor huis- en schoolartsen. Deze aanbeveling is nog onderwerp van studie binnen VWS. Voorts mag niet onvermeld blijven dat vrouwenbesnijdenis is opgenomen als deelthema in het programma «Interculturalisatie van de zorg» van het Zorgonderzoek Nederland (ZON). Nadere invulling van dit programma hangt nauw samen met de uitvoering van het standpunt van VWS op het advies «Interculturalisatie van de zorg» van de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (op 13 november 2000 naar de TK verzonden). Uiteraard zullen de aanbevelingen van de expertmeeting betrokken worden bij deze invulling.

Voorlichtingsmateriaal waarin gebruik wordt gemaakt van de ervaringen in de landen van herkomst, wordt momenteel ontwikkeld in een video-project dat gesubsidieerd wordt door de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking. De subsidie toegekend aan Fatusch Productions B.V. is bedoeld voor de productie van documentaires over de rol van vrouwenorganisaties in Mali, Egypte en Somalië in de strijd tegen vrouwenbesnijdenis. Fatusch heeft het voornemen ook te filmen in Nederland. De reeds afgeronde documentaire over Mali die de problematiek vanuit het perspectief van de Malinese samenleving belicht, brengt de mogelijkheden voor verandering in beeld. Strategieën, processen en de wijze waarop vrouwen en mannen de discussie aangaan, leveren een krachtig beeld op van het draagvlak voor de beslissing die de gemeenschap uiteindelijk neemt om vrouwenbesnijdenis af te schaffen. De documentaires over Egypte en Somalië worden medio 2002 verwacht. Op 27 juli a.s. is de documentaire over Mali op de Nederlandse televisie te zien.

De documentaires zullen zowel in Afrikaanse landen als in Nederland en andere Europese landen worden gebruikt. Het in beeld brengen van verschillende culturen waarin mogelijkheden worden aangegrepen door vrouwenorganisaties, door religieuze leiders, door lokale notabelen, door medici, door lokale bestuurders schept ruimte voor een bredere discussie omtrent de wenselijkheid en de noodzaak de praktijk voorgoed uit te bannen. Belangrijk voor de situatie in Nederland is het signaal dat door middel van deze documentaires wordt afgegeven aan de migranten gemeenschappen waar de praktijk voorkomt, dat de eigen samenleving in beweging is en dat vrouwen in de landen van herkomst niet (meer) onvoorwaardelijk achter vrouwenbesnijdenis staan. Ook voor Nederlandse hulpverleners en de rechtshandhaving bieden deze documentaires aanknopingspunten voor veranderingsprocessen.

In het kader van het door het ministerie van Justitie geïnitieerde landelijke project «voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld» is een werkgroep actief die zich bezig houdt met deskundigheidsbevordering. Deze werkgroep is verzocht mede te bezien hoe de deskundigheidsbevordering rond het onderwerp vrouwenbesnijdenis eventueel nog verder kan worden bevorderd, naast de hierboven genoemde initiatieven. Daarbij wordt speciaal gedacht aan het bevorderen van kennis bij functionarissen in dienst van de politie en het openbaar ministerie.

4. Vrouwenbesnijdenis grond voor politiek asiel?

De Nederlandse regering beschouwt, onder omstandigheden, het lopen van aantoonbaar risico om besneden te zullen worden als gegronde vrees voor vervolging in de zin van het Vluchtelingenverdrag. Onder omstandigheden kan het lopen van aantoonbaar risico om besneden te worden, leiden tot erkenning van de aanvraag om politiek asiel. Overigens is, voor zover kan worden nagegaan, tot op heden nog geen aanvraag bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst ingediend waarin expliciet een beroep wordt gedaan op angst voor besnijdenis als vluchtmotief.

In de Vreemdelingencirculaire¹ wordt met betrekking tot de rol van gender in de asielpcedure gegronde vrees voor besnijdenis ook expliciet genoemd als een van de erkenningsgronden voor vervolging. Binnen de beoordeling van de aanvraag wordt verder ambtshalve getoetst aan artikel 3 Europees Verdrag van de Rechten van de Mens. De vraag of een aanvrager bij terugkeer naar het land van herkomst te vrezen heeft voor een onmenselijke of vernederende behandeling maakt daarmee onderdeel uit van die beoordeling. De desbetreffende passage in de Vreemdelingencirculaire wordt in 2001 geëvalueerd op zijn effecten.

5. Slotopmerkingen

Vrouwenbesnijdenis is in Nederland bij de wet verboden. Het feit dat vrouwenbesnijdenis in Somalië veelvuldig werd toegepast (vermoedelijk meer dan 95% van de meisjes in Somalië is besneden) wettigt het vermoeden dat dit gebruik ook in Nederland wordt toegepast, in weerwil van het wettelijk verbod dat er hier op staat. Hierover zijn evenwel geen betrouwbare gegevens te verkrijgen, omdat het onderwerp zich afspeelt in de taboesfeer. Duidelijke zaken van uitgevoerde besnijdenissen of voor-nemens daartoe zijn niet beschikbaar. Ook in andere Europese landen bestaat hierover geen feitenmateriaal.

Binnen de Somalische gemeenschap zijn de opvattingen over de wenselijkheid van vrouwenbesnijdenis evenwel aan het verschuiven. Het onderwerp is binnen de gemeenschap meer bespreekbaar geworden. Dat geldt zowel in Somalië zelf als in Nederland. Er liepen en lopen in Nederland verschillende voorlichtingstrajecten waarbij met name Somalische vrouwen actief zijn betrokken om deze traditie te beëindigen. Er is binnen de Somalische gemeenschap discussie over dit thema en men is op de hoogte van het omstreden, strafbare karakter van de ingreep. In hoeverre dit leidt tot vermindering van het aantal besnijdenissen en aanpassing van het gedrag aan de hier geldende normen is evenwel niet duidelijk.

Somalische organisaties en instellingen die Somaliërs ondersteunen pleiten unaniem voor een traject van voorlichting, dat erop gericht is van binnenuit de Somalische gemeenschap te komen tot discussie en gedragsverandering. Hiertoe zijn verschillende projecten geëntameerd die tot doel hebben door middel van Somalische intermediairs tot zo'n intern debat te komen. De eerder genoemde documentaire over Somalië gesubsidieerd door de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking, kan hierbij

---

¹ Voor invoering van de Vreemdelingenwet 2000: werkinstructie 148 van de IND.

mogelijk een goed instrument zijn. Hierop aansluitend worden hulpverleners en medici geïnformeerd over het bestaan van vrouwenbesnijdenis en de wijze waarop de hulpverlening aan besneden meisjes en vrouwen kan worden verbeterd.

In VN verband worden de inspanningen voortgezet om het verschijnsel aan de kaak te stellen. Tijdens de aanstaande Algemene Vergadering van de VN zal Nederland opnieuw een resolutie indienen over traditionele praktijken, zoals vrouwenbesnijdenis, die schadelijk zijn voor de gezondheid van vrouwen en meisjes.

Het Nederlandse beleid beoogt door middel van bewustwording op termijn te komen tot uitbanning van vrouwenbesnijdenis in Nederland.

De Minister van Justitie,
A. H. Korthals